הצבי והצדק

יו"ל ע"י מוסדות קוסוז בארה"ק
בנשיאות אדמו"ר שליט"א
בני ברק - גבעת זאב

מכון בני שלשים

בס"ד ◆ פרשת תזריע-חג הפסח תשפ"ד

גליון מס' 114 ◆ שנה ד'

דברי תורה
מאת ב"ק אדמו"ר שליט"א

חג הפסח

הא לחמא עניא וכו'. הנה יש להעיר בזה כמה דיוקים, א) למה נאמר בלשון ארמית. ב) תמוה דכאן אמר דהמצה היא זכר למה שאכלו בהיותם מעונים במצרים, ולהלן הוא אומר מצה זו שאנו אוכלין על שום מה על שום שלא הספיק בציקן של אבותינו להחמיץ וכו' הרי שאכלו מצה רק בצאתם ממצרים. ג) הלא אכילת מצה מצוות עשה וניתנה עם מצות קרבן פסח והיא דרך חשיבות וגדולה, ולמה אמר שהיא זכר לאכילת עוני של אבותינו במצרים. ד) מהו כפל הלשון כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך וכו'. ה) היאך מכריז כל דצריך ייתי ויפסח והלא הפסח אינו נאכל אלא למנויו. ו) כאן משמע דכל זה נאמר בגלות מדקאמר לשנה הבאה בארעא דישראל וא"כ ליתא לקרבן פסח, וא"כ האיך אומר ייתי ויפסח. ז) מה דאמר השתא הכא לשנה הבאה בארעא וכו' מה עניינו לכאן. ח) השתא הכא מה צריך למימר והלא חזינן דהכא קאימנא. ט) אמרו השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל ושוב השתא עבדי לשנה הבאה בני חורין הנך תרתי למה לי. י) כל ענין אמירה זו תמוה כיון שאומרו בביתו על שולחנו והדלת סגר אחריו איך יאמר כל דכפין כל דצריך וכו' ולכאורה מיחזי כשקרא ח"ו.

ולבאר כל זה נראה לומר דכל תוכן המאמר נתחבר והורכב מכמה מאמרים יחד שהיו נאמרים בזמנים שונים, דהנה בזמן שביהמ"ק היה קיים והיו מקריבין קרבן פסח היו נוהגין ראשי החבורה להכריז קודם חג הפסח כל דצריך ייתי ויפסח, כלומר שיבואו להמנות על הפסח. ובזמן שגלו מארץ ישראל ולא היה שם פסח היו מכריזין בערבי פסחים כל דכפין ייתי וייכול היינו מצה וד' כוסות כדין. ואילו בזמן שהיו משועבדים בגלות במצור ובמצוק שלא היו יכולים אפילו לזמן אורחים לליל פסח, אזי לא היו מכריזים מאומה אלא דברי התנצלות השתא הכא וכו' לפיכך אין אנחנו יכולים לקיים מצות הפסח, השתא עבדי וכו' ולא נוכל לזמן אורחים, לשנה הבאה בני חורין ושם נקיים מצות חובותינו בתכלית השלימות.

והנה מצה יש בה כמה ענינים, חדא זכר לעוני שהאכילו המצרים הרשעים את ישראל במצות, כי המצה שוהה במעיים זמן רב ויספיק ממנה מעט, כמו"ש המפרשים הראשונים [רמב"ן הובא באברבנאל הגש"פ]. אבל זה אינו הטעם למצות אכילת מצה בפסח, אלא משום שלא הספיק בציקם להחמיץ וכו', וגם משום מצות קרבן פסח כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו שהוא דרך גדולה ומלכות. אכן בעת שהיו ישראל עבדים בגלות בבל, נמנע מהם להכריז כל דכפין ייתי ויפסח וכל דצריך וכו' כנ"ל, ולכן היו פותחים את ההגדה בדברי התנצלות ואומרים הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים, פירוש מאחר דהשתא עבדי אנן בגלותא, הרי אכילת מצה דומה עלינו ללחם שאכלו אבותינו המשועבדים במצרים, ולפיכך לא קיימנו את ההכרזות הנהוגות, דלעולם היינו צריכין להכריז כל דכפין ייתי וייכול, ובזמן שביהמ"ק קיים נהגנו להכריז כל דצריך ייתי ויפסח, אבל דא עקא דהשתא הכא כיון שאנחנו בגלות אי אפשר לומר לא זה ולא זה, ואין לנו אלא להתפלל ולבקש דלשנה הבאה נעשה פסח בארעא דישראל ואז נאמר כל דצריך יתי ויפסח, ואפילו אם לא נהיה בארץ ישראל אבל לכל המצער נהיה בני חורין במקומות מושבותינו ונוכל לומר כל דכפין ייתי וייכול. ובזה נתיישבו כל הקושיות ודוק.

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות. לכאורה היה לו לומר מה נשתנו מעשינו בלילה הזה, דהרי הלילה עצמו לא נשתנה. וי"ל הנה מבואר בספה"ק שהלילה הזה שונה במהותו מכל הלילות, דבכל הלילות עד שעת חצות הוא בחי' דין ואחר חצות באשמורת הבוקר הוא בחי' רחמים [זוה"ק ח"ב ל"ח ע"ב, קל"א ע"א], אך הלילה הזה ליל פסח כולו רחמים. וזה ששואל ברמז מה נשתנה 'הלילה הזה' וכו', שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה היינו דינא וגם ורחמי, ואילו הלילה הזה כולו מצה ולילה כיום יאיר. וע"ז באה התשובה עבדים היינו וגו' ויוציאנו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה, וע"כ הוצרך כביכול להאיר כל אותו הלילה כדי שלא יהיה שום קטרוג ושליטת החיצונים על בר ישראל, ונשאר טבע זה לעולם באותו לילה.

מה נשתנה הלילה הזה וכו'. בהגהות הרש"ש [פסחים קטז.] הקשה אמאי אין שואלין בין השאלות מה נשתנה וכו' שבכל הלילות אין חיוב לשתות אפילו כוס אחת הלילה הזה ארבע כוסות. ונראה לתרץ דלא תיקנו שאלות אלו אלא כדי לספר ביציאת מצרים, היינו שהתשובה תהיה עבדים היינו וכו' שמררו את חיינו ויצאנו לחירות בלחם עוני ועתה אנחנו בני חורין וכיו"ב, אבל גבי ד' כוסות אין תשובת השאלה מורה על זה אלא הוא תיקון חז"ל ע"ש ד' לשונות של גאולה או כנגד ד' מלכיות או כנגד ד' כוסות של פאניות שעתיד הקב"ה להשקות את העכו"ם כדאיתא בירושלמי [פסחים פ"י ה"א] ואין זו תשובה לבן השואל מענין גוף סיפור יציאת מצרים. ובפרט לדעת הרי"ף דמי שאין לו יין בליל פסח יכול לצאת ידי חובתו בפת.

העלון נודב לכבוד נשמת רבינו חיים אלתר בן רבי אברהם שמואל פאנעט מקארלסבורג זצוק"ל

שביעי של פסח

בגמ' הלל זה מי אמרו ר' יוסי אומר אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו בשעה 'שעלו מן הים' ונחלקו חבריו עליו וכו', ת"ר הלל זה מי אמרו ר' אליעזר אומר ישראל אמרוהו בשעה 'שעמדו על הים' וכו' [פסחים קיז.]. וצ"ב למה אמר בברייתא עמדו על הים ולא נקט לשון עלו מן הים כדלעיל בדברי ר' יוסי. ויש לבאר עפ"י מ"ש במכילתא [בשלח פרשה ב'] ד' ילחם לכם ואתם תחרישון [שמות יד יד] רבי מאיר אומר ה' ילחם לכם הוא יעשה לכם נסים וגבורות ואתם תהיו עומדין ושותקין, אמרו ישראל למשה רבינו משה מה עלינו לעשות אמר להם אתם תהיו מפארים ומרוממים ונותנין שיר ושבח וגדולה ותפארת למי שהמלחמות שלו וכו', באותה שעה פתחו ישראל פיהם ואמרו שירה אשירה ליי' כי גאה גאה. צ"ב מה זו שאלה ומה למדנו מדבריו. וי"ל הנה כתיב מהולל אקרא ה' ומאויבי אושע [תהילים יח ד]. פירש"י בהלולים אקרא ואתפלל לפניו תמיד כלומר אף לפני התשועה אני מהללו לפי שבטוח אני שאושע מאויבי ע"כ. ומובא בספר מגיד דבריו ליעקב סימן נ"ו וז"ל לפעמים יכול להמשיך טובות על ידי הדיבורים שהוא מדבר, למשל אם הוא בשביה ידבר מאותו ענין ארבעה צריכין להודות וכו', וכן מובא בספר דרכי צדק סימן ס"ט וז"ל וכשהוא מדבר בניסי השם ובטובתו הוא מעורר כן למעלה וכו' עיי"ש.

וכעין זה כתב זקה"ק בספר בני יששכר [מאמרי כסלו טבת ד' אות קל"ט] וז"ל קבלנו בפסוק מהולל אקרא י"י ומן אויבי אושע, כי המשכיל לא יצטרך לבקש בקשתו מאת הש"י דרך בקשה רק דרך שבח, בדמיון אם יצטרך לבקש רפואה יודה וישבח להש"י שהוא רופא חולים ותיעשה בקשתו ממילא, וזהו שאמר מהולל אקרא י"י אקרא להש"י דרך הילול ולא דרך בקשה, ותיכף ומאויבי אושע. וזהו שיש לפרש גם אודך כי עניתני, 'כי' יתפרש בלשון כאשר, רצ"ל בעוד אני בעניי אודה לך בהודאה, ותיכף ותהי לי לישועה בזולת בקשה, הבן עכ"ד.

נמצא שאדם המאמין באמונה שלימה שהוא יתברך לבדו אלקינו פודה ומציל ומרחם בכל עת צרה וצוקה ושם בטחונו על השי"ת תמיד, בזה הבטחון עצמו ממשיך עליו ישועת ה', ואזי יכול כבר קודם הישועה להודות לה' על הישועה שתיעשה לו בעתיד. וכיוצא בזה כתב בספר ילקוט אליעזר עה"פ 'נקדמה פניו בתודה' [תהלים צה ב], היינו להקדים התודה לפני הישועה, כפירוש השל"ה [פר' בשלח תורה אור] על מ"ש חז"ל [שמו"ר פכ"ג ה'] עתידין ישראל לאמר שירה 'לעתיד לבוא', כלומר עתידין להיות במדריגה כזו להודות לה' על העתיד. ובזה יש לבאר הנה מ"ש ר' יוסי שמשה וישראל אמרו הלל בשעה 'שעלו מן הים', זה פשיטא, רק בברייתא איכא דבר חידוש דבעוד 'שעמדו על הים' היינו קודם שנכנסו לתוך הים כבר הקדימו ואמרו הלל.

דרושי לשבת הגדול
בענין בדיקת חמץ וביטול

כתב הר"ן בריש פסחים דטעמא דצריך בדיקה נוסף על הביטול, לפי שביטול תלוי במחשבתן של בני אדם ואין דעותיהן שוות ואפשר שיקילו בכך ולא יוציאו מלבן לגמרי ראו חכמים להחמיר שלא יספיק ביטול והצריכוהו בדיקה וביעור עיי"ש. ולכאורה קשה הא כיון דאומר בפיו דמבטלו ולהוי הפקר כעפרא דארעא, אף דבלבו אינו כן הוי דברים שבלב ודברים שבלב אינם דברים [נדרים כח.] ולא ביטל מחשבתו את דבריו, וצריך לומר כיון דבאמת לשון ביטול לא הוי מדין הפקר ממש ומאן דאמר בנכסיה דלבטלו וליהוו כעפרא דארעא ספק אם הוי הפקר, רק הוי גילוי דעת למה שבלבו שאינו מחשיבו לכלום ונחשב לו כעפרא דארעא, וכיון דאנו דנין על מה שבלבו בדרך גילוי מלתא ואם בדעתו אינו כן אין הביטול כלום, על כן נצרך לבדיקה וביעור, ואפשר שזהו שמדקדק הר"ן בלשונו הזהב שביטול זה תלוי במחשבתן והיינו כנ"ל.

כתב הרמב"ן מדאורייתא בביטול בעלמא סגי, והנה לשון הביטול כתבו הגאונים ז"ל כל חמירא דאיכא ברשותי דלא ידענא ביה להוי בטל וחשיב כעפרא דארעא, ובגמרא ירושלמי נמי כלשון הזה פירשו רב אמר צריך שיאמר כל חמץ שיש לי בתוך ביתי ואיני יודע בו יבוטל, ואיני יודע אם אדם מפקיר בלשון הזה שיאמר כל נכסי יהיו בטלים וחשובים כעפר וכו', אבל מכל מקום חשובים כעפר שהזכירו ראשונים למה, הלא עפרו של אדם אינו מופקר עכ"ל.

מדרש [הובא בדמש"א פ' בהעלותך ט"ו] וימצא מקושש כי לא פורש מכאן לבדיקת חמץ בפסח ע"כ. ויש לבאר כיון דנתכוין לשם שמים, והקשו דא"כ למה נענש, ותירץ מהרש"א דאין מחשבתו מוציאה מידי מעשה. ולפי"ז לכך תקנו בדיקה כיון דאז אפי' מחשבה אינה מוציאה מידי מעשה אבל בלא בדיקה אינו אלא דיבור בלבד ואז מחשבה מבטלו.

ומעתה י"ל דהנה בדבר פעוט כזה שהוא עפרא דארעא אין צריך לעשות מעשה הפקר ממש וגם לא רצו חכמים להטריח כל אדם להפקיר בפני ג' אלא סגי במה שאומר כל חמירא, וז"ש ליבטל ולהוי כעפרא דארעא, פי' כדרך שמפקירים עפרא דארעא, ולעולם די בזה רק מחמת שאין דעותיהן שוות הצריכו גם לתוספת בדיקה, ולפי"ז אם אירע שלא הניח הפירורים יצא כיון דמעשה הבדיקה עצמה היא המצוה והוכחה שמבטל את חמצו ולא מוכרח להמצא חמץ בביתו.

בינה לעיתים

שיואלין ודורשין... ומנהג לקנות חטים

נפסק בשו"ע או"ח תכ"ט א' שואלין שלשים יום קודם הפסח בהלכות הפסח, הג"ה ומנהג לקנות חטים ולחלקם לעניים לצורך חג הפסח. הרמ"א סמך מנהג קמחא דפסחא לדין דשואלין שלשים יום קודם החג לרמוז שלא ידחה מצות מעות חיטין עד ערב החג כי העני עיניו נשואות למעות אלו להכין צרכי החג בעוד מועד ע"כ יקדים בזריזות לתת לקמחא דפסחא שלשים יום קודם החג. (אשיב אברהם)

בשו"ע סי' ת"ל שואלין ודורשין בהלכות הפסח ל' יום קודם, הגה ומנהג לקנות חטים ולחלקם לעניים לצורך פסח. השייכות י"ל בצחות עפ"י המשל הידוע שאחד ראה את חבירו מודאג מאוד ועל תמיהתו השיב חבירו שימי הפסח ממשמשים ובאים ועוד אין לו רק חצי פסח, ע"ז רצה חבירו להרגיעו וא"ל מה זו דאגה הלא הרבה אנשים לא הכינו עוד אפי' חצי פסח, השיב לו חבירו כוונתי היא שהפסח כולל ב' דברים לבער את החמץ מן הבית ולהכניס מצרכי פסח, וזה שאני אומר לך שהחצי הראשון קיימתי שאין כבר פרוסת לחם ומזון בביתי לפרנס משפחתי אבל החצי הב' עוד מאן דכר שמיה, וז"ש הרמ"א בשואלין ודורשין וכו' ביעור חמץ וכדומה זה רק חצי פסח וצריכים לדאוג שבנ"י יוכלו לקיים גם החצי השני לחלקם לעניים לצורך פסח, כדבר ולא חצי דבר. (תפוחי חיים - הגדה של פסח).

פרשת מצורע

וידבר י"י אל משה לאמר. באתי להתבונן הנה מה דקשיא לי בכל התורה כולה בכל מקום שנאמר לאמר, הוא לאמר לזולת, והנה אעפי"כ יקשה כיון שנאמר אח"כ דבר אל בני ישראל למה לי לאמר... ונ"ל עוד בתיבת לאמר, שהוא מלשון אימרא המצמצם את הבגד, ואם כן לאמר הכוונה לצמצם, כי בודאי אי אפשר לומר שכל אחד מישראל השיג במצוה טעמה וסודה כהשגת משה מפי הש"י כי לא יוכלו לסבול, ונצטווה משה לצמצם הדיבור באמרו המצוה לישראל שישיג כל אחד טעם וסוד רק כפי כחו ושכלו ונשמתו בכדי שלא יתבטלו ממציאותם בהשגת ידם יתר מכחם, כנודע שאפילו המלאכים משרתי עליון מתבטלים ממציאותם בהשגתם יותר מכחם. ובזה יצדק גם כן דבר אל בני ישראל לאמר, שגם הם נצטוו על ככה שהגדול בלמדו להקטן יצמצם הענין כפי השגת כח הקטן, ודי בזה למשכיל. (אגרא דכלה)

זאת תהיה תורת המצורע. הנה ידוע מכמה מגדולי תלמידי מרן הבעש"ט הק' שהיו בתחילה מן החולקים על דרך החסידות, ואחד מטענותיהם על החסידים היה במה שמבטלים זמנם בנסיעה אל הצדיק להיות מטולטלים בדרכים ימים ושבועות ובזה מבטלים מתורה וכו', אבל אחר שנעשו מבני היכלו של הבעש"ט הבינו כי נסיעות אלו אינם ביטול תורה ח"ו אלא קיומה, וכעין שאמרו חז"ל בכ"מ ביטולה היא קיומה, ומכח השפעת הצדיק נפתחו להם שערי תורה והארה דקדושה עד שזכו לתורה לשמה והשיגו יותר מסה שהפסידו בנסיעתם כידוע. וז"ש כאן זאת תהיה תור"ת המצורע והובא אל הכהן, פי' ואל יחשוש מפני ביטול תורה כביכול אדרבה זאת תהיה תורת"ו ומשם יקבל השגת התורה ותיקון אמיתי לנפשו. (תפוחי חיים)

שבת הגדול

טעם לקריאת השבת הזה שבת הגדול. דהנה יש לומר הטעם למה צוה הש"י בפסח מצרים להיות מקחו מבעשור, דהנה אמרו רז"ל גדולה מצוה שמנחלת לעושיה בעולם הזה ובעולם הבא שנאמר שמור מצותי וחיה [משלי ד ד] עכ"ל, והנה במצות שבת הנה נצטוינו בעונג דכתיב וקראת לשבת ענג [ישעיה נח יג] ענגהו במאכל ומשתה ובכסות נקיה [מדרש תהלים צ"ב], הנה הוא תענוגי העולם הזה, והנה שבת הוא ג"כ יומא דאורייתא יומא דנשמתא [זוה"ק ח"ב צ"ב ע"א ר"ה ע"א] מעין עולם הבא יום שבת מנוחה, אם כן יום השבת הוא תענוג עולם הזה ועולם הבא, הנה בכדי להורות מה שאמרו רז"ל גדולה מצוה שמנחלת לעושיה עולם הזה ועולם הבא, הנה במצוה הראשונה שנצטוו ישראל בצאתם ממצרים היינו קרבן הפסח צוה הש"י להיות מקחו מבעשור לחדש דאיקלע אז בשבת שהוא יום תענוג עולם הזה ועולם הבא, להורות דע"י המצות נוחלין עולם הזה ועולם הבא, על כן נקרא השבת שבת הגדול על שם גדולה מצוה, ועל כן בכל שנה נעשה לזכרון דוקא בשבת ולא ביום עשירי. (בני יששכר מאמרי חדש ניסן מאמר ג אות יג)

בטור בשם סדר עולם, שהיו קושרים הטלה וכו' והיו שיניהם של המצרים קהות וכו'. י"ל שבנ"י היו יכולים לסרב לקשור את יראתם של מצרים וכן לא לומר להם שהולכים לשחטו מטעם שהוא סכנת נפשות שהמצריים יהרגום. ופקוח נפש דוחה שבת ויו"כ וכל שכן הכנה למצוה כדרך המתירים שממציאים סברות להקל כאלו הרבנים והגדולים אינם יודעים הלכות פקו"נ, אבל הם סמכו עצמן על הגדול שבהם הוא מרע"ה ואין להרהר על פסקו וכמ"ש ויאמינו בד' ובמשה עבדו, וז"ש שבת 'הגדול' לפי שסמכו עצמם על הגדול, וי"ל שהשבת הי' הגורם שהאמינו במשה כי משה פעל אצל פרעה לשחררם בשבת מן העבודה בזה ראו שמשה משתדל רק לטובתם ולהקל עליהם ולכן א"א לחשוד במשה שיצוה להם דבר שיסכן את חייהם, וכן נקרא 'שבת הגדול'. (תפוחי חיים - הגש"פ)

חג הפסח

כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משובח כו'. על פי מה שכתוב בקול יעקב (המגיד מדובנא במגלת אסתר ד"ה והימים) והימים האלה נזכרים ונעשים כו', על פי מה שכתוב (תהלים קו, א) כי לעולם חסדו כו' שבכל עת מתגלין החסדים כו' שהיו בימים ההם, לכך מברכין שהחיינו כו', על פי משל למלך שעבר ביער ונצמא בנו למים ולא שלח לאיזה מקום להביא מים רק צוה לחפור באר באותו מקום, והגם שלפי שעה אין חילוק בזה מכל מקום יש נפקא מינא על העתיד כשיעבור עוד פעם אחת מי שיצמא שימצא מים לשתות, וזהו נזכרים וגם נעשים כו' [וזהו והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, פירוש שהימים בעצמם מעוררים הכח שניתן להם בעת ההיא, וא"כ גם בכל דור יועילו], והיינו על ידי שאנו מזכירין הניסים של השי"ת ומודים ומהללים על זה, וזה שאמר שכל המרבה כו' הרי זה משובח לשון שבח קרקעות שיש לו תועלת הרבה בזה שמרבה לספר ביציאת מצרים ולהכיר חסדי הש"י שע"י כך מעורר חסדיו מכאן ולהבא. (הגדה של פסח - מראה יחזקאל)

כל שלא אמר שלושה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו. אמר הצי"ע מורי הרב ר' יצחק אייזיק ז"ל מזידיטשוב בשם רבו מרן רבינו צבי מזידיטשוב ז"ל, שאמר שבפסח מוסרין לו המפתחות של בני חיי ומזונא. פס"ח נוטרקון פ' פרנסה, ס' בנים, שנאמר בניך וכו' סביב לשלחנך (תהלים קכח ג), ח' הוא חיים. ואדמו"ר ז"ל אמר דברי עצמו, 'כל' הוא הצדיק (זוה"ק תרומה דף קלד:), אמ"ר הוא השפעה (עי' רגל ישרה מערכת א'), כל צדיק שאינו יכול להשפיע ג' דברים אלו פס"ח היינו בנים, פה סח שנאמר (שמות יג ח) והגדת לבנך, מצ"ה הוא חיים שהוא מיכלא דאסוותא (זוה"ק פרשת תצוה דף קפג:) מרור הוא מזונא שאמרה היונה יהי רצון שיהיו מזונותי מרורים כזית (עירובין יח:), לא יצא יד חובתו, לא יצא ידי אהבת ישראל. (הגש"פ, שלחן הטהור)

שביעי של פסח

ואתה הרם את מטך ונטה את ידך על הים ובקעהו ויבואו בני ישראל בתוך הים ביבשה. בדרך רמז, ע"פ מש"כ בס' בכה"ע (מאמר מצות משוחים בשמן ספ"ו) שקריעת ים סוף הי' ע"י שמות הוי' אדנ"י, ועפי"ז ואתה הרם את מט"ך פי' תרים את אותיות מט"ך למעלה מהם אל אותיות שלמעלה מן אותיות מטך והם אותיות ני"ל, ונטה את יד"ך אותיות יד"ך תטה למטה אל אותיות שלמעלה מהם ולפניהם והם אותיות טג"י על הי"ם אותיות י"ם תעלה אל אותיות שלאחריו והם אותיות כ"נ, ס"ה ני"ל טג"י כ"נ גימטריא קפ"ב, ובקעהו, מספר הזה שתעלה בידך תבקע לשנים ויעלה לך מספר צ"א שהוא כמנין שמות הוי"ה אדנ"י מזה, ומספר צ"א כמנין שמות הוי' אדני מזה, ועל ידיהם ויבאו בני ישרא בתוך הים ביבשה, כי בקריעת ים סוף שהמים הי' להם חומה הי' חקוק שמות הוי"ה אדנ"י בחומה מצד זה, וכן מצד שכנגדו כמובא בספה"ק והבן. (אור מלא)

וירא ישראל את מצרים מת וכו' וירא ישראל את היד הגדולה וכו' וייראו העם את י"י כו' [שמות יד לא]. הנה יש לדקדק וירא וירא למה לי הוה ליה למימר ואת היד וכו', ב' יד הגדולה הוא חסד ומהו החסד שנעשה למצרים, וכבר דרשו מזה בזהר הקדוש [בשלח נ"ג ע"א], ג' אמר כיון שראו את היד הגדולה הוא חסד, אז וייראו, הרי יראה הוא במדת הגבורה הוה ליה למימר ויאהבו כי אהבה בחסד, והנראה על פי מה שמקובל לרבותינו כשהנס נעשה לאדם בזכותו זוכה הוא בעצמו לראות במפלת אויביו משא"כ כשאינו בזכותו, אבל בתגבורת מדת החסד ורחמים אעפ"י שאינו בזכותו זוכה לראות בעצמו במפלת אויביו (עיין במאמרי פורים מ"ש שם בפסוק ישמח צדיק כי חזה נקם וכו', ובנוסח ההודאה ואתה ברחמיך הרבים וכו'), ומעתה יתפרשו בכאן המקראי קודש, וירא ישראל את מצרים מת וכו', הנה הם בעצמם זכו לראות מפלת אויביהם, וירא ישראל ראיה שניה שאין זה מצד זכותם רק זה הוא מתגבורת יד הגדולה, וכשהבינו זאת שאין זה מצד זכותם, אז וייראו העם את י"י, והבן כי קצרתי (בני יששכר ניסן מאמר יג אותה)

הגה"צ כש"ת רבי חיים אלתר פאנעט מקארלסבורג - רמת אביב בעמח"ס תפוחי חיים

אביו של ב"ק מרץ אדמו"ר שליט"א

השבוע ביום י"ב ניסן יחול יומא דהילולא של הגה"צ כש"ת רבי חיים אלתר פאנעט זצ"ל מקארלסבורג בן הגה"צ רבי אברהם שמואל זצ"ל שהיה רב אב"ד דקהילת היראים בעיר קארלסבורג בן הגה"צ רבי יעקב פאנעט זצ"ל אב"ד רעטיאג בן הגה"צ רבי יצחק משה זצ"ל בן רבינו בעל המראה יחזקאל זיע"א.

המשך מגליונות - שבת הגדול - בשנים עברו, כפי שנכתבו בקונטרס "זכרון חיים" הנדפס בתחילת ספר תפוחי חיים עה"ת לפי סדר א-ב ע"י בנו כ"ק אדמו"ר שליט"א, וז"ל:

הוראה

זהיר מאוד היה רבינו בעניני הוראה ובפרט בהלכות איסור והיתר, ומתוך כתבי הורמנא שקיבל בצעירותו מגדולי הדור שהסמיכוהו להורות ולדון ניכר שהנהיג לעצמו כללים ויסודות בדרכי הוראה ורבותיו קלסוהו על כך מעולם לא קבל על עצמו שום השגחה ואחריות לכלל בעניני כשרות מזון וכדו', ובענין כשרות בשר התקין שהשאלות יובאו לפניו ע"י השו"ב, זאת תיקן בחכמה כדי שלא יהיה בעל הדבר עומד אצלו בהול על ממונו, ולכן הנהיג שהשו"ב היה בודק את כל העופות בבית השחיטה, הכשרים לכתחילה מסר לאיטליזים, והספיקות הובאו על ידו לבית אאמו"ר ודנו יחד על אתר, אותם שהכשיר הונחו בסל מיוחד ונשלחו לאיטליז, ואלו שלא הכשיר נלקחו ע"י השו"ב לבית הפסול. גם בשאלות יחידים שבאו לפניו היה מיראי הוראה ולא היה נבהל להשיב על אתר אף במקום שהפסק היה נהיר לו, ובדרך זו עלתה לו שמעולם לא נכשל בהוראתו ולא נצרך לחזור בו מהוראתו.

בשאלות חמורות ובפרט בדיני ממונות היה רגיל לומר כי גם בזה צריך לו הלנת דין כמו"ש חז"ל ולבוקר היה נותן תשובתו. בשאלות הנוגעות להנהגת כלל ישראל היה נמנע מלהביע חוות דעתו וכשהפצירו בו היתה תשובתו שדברים כגון אלו מוטלים על גדולי ישראל פוסקי הדור ולהם סייעתא דשמיא לכוין אל האמת וצריכים אנו לנהוג לפי מה שפסקו בלא לחלוק.

שאלות חדשות שהתעוררו בדורות האחרונים ע"י חידושים טכניים וכדו' היה מבר לעצמו הלכה למעשה ונהג עפ"י הוראתו, אבל לאחרים לא היה מורה כן באמרו שלענינים אלו צריך להיות יחיד מומחה ויש בכל דור יחידי סגולה אשר להם ניתן כח להוציא ההלכה בדברים שלא נזכרו בשו"ע ובספרי הפוסקים והבוחר יבחר בפסקיו, בדרך כלל לא היה מן המחמירים וגם לא הקיל בשום ענין, עפ"י רוב יצא דברו ע"ד הממוצע ושוה לכל נפש, משא"כ בהנהגת עצמו היה מחמיר ביותר וגם זאת השתדל להסתיר כל ימיו, פעמים רבות היה נמנע מלהשיב באמרו כי נצרך לשאול לרב גדול ממנו.

ומן הראוי להביא כאן מה שכתב בספרו תפוחי חיים פ' שופטים ע"פ וקמ"ת ועלי"ת אל המקום וגו' י"ל בדרך צחות לשון תקומה ועליה פי' שאל יהיה הדיין חושש לעלות ללשכת הגזית להציע ספקותיו שמא יפול חשיבותו ומעלתו בעיני בני עירו והסרים למשמעתו בראותם שאינו בקי בכל התורה, אלא אדרבה ע"ז יהיה לך תקומה ועליה שיראו שאינך בוש מלברר הלכה לאמיתה של תורה ואתה יר"ש ומירא הוראה ואינך מתגאה, וכן אחז"ל (ברכות ג) לגבי דוד שלא נמנע מלשאול את מפיבושת רבו יפה דנתי יפה חייבתי.

רבינו זצ"ל עם בנו יבלחט"א כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

הכנה למצוה

כל ימיו היה נזהר בהידור מצוה וקיומה באופן הנאה ביותר, לצורך זה לא היה כסף נחשב אצלו למאומה, ומזקנים שמענו שכן נהג כבר בימי בחרותו, היה שוקד לקיים המצוה כתקנה ברוב עמל ויגיעה לכל פרטיה ודקדוקיה, ובכלל זה היה ענין הכנה למצוה זמן רב קודם חיובה, בפרט במצות סוכה ונוייה היה נותן נפשו עליה, וכמעט כל ימות השנה לא היה מסיח דעתו ממנה, וכן הד' מינים, לפני כל מצוה היה מזרז את העם ללמוד דיני המצוה מסוגית הגמ' עד להלכה פסוקה, וכן בספרי צדיקים וכו', ורגיל היה לומר בפשיטות כי בלא כל זה לא יתכן לקיים מצוה כהלכתה.

ויתרנות

אף שהיה בטבעו איש מסודר ודייקן בכל ענייניו אבל בענייני ממון היה ותרן מופלג ולא הקפיד בזה כלל, מעולם לא תבע ממון המגיעו, וגם אם הערימו עליו היה משים עצמו כמי שאינו מבין ולא אמר מאום, אף לא שמר שינא בלב ותמיד היה מראה לדברי רש"י במכת שבת (קמ ד"ה חסידי וכו') מיהו חסיד לא מקרי אלא א"כ מוותר משלו ע"כ, וכמה פעמים ראינו עין בעין איך שנעשה לו עוול והפסד ממון ע"י שלא עמד על שלו ובא אחר וקפח אותו והוא לא הקפיד ולא כעס באמרו אין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו וכו', יהי לו אשר לו והקב"ה יזמין וימלא חסרוני ממקום אחר, וכאן המקום לספר כי כאשר יצאה החלטה מממשלת עמלק גרמניא הארורה ימ"ש להיטיב כביכול עם הניצולים מן השואה ולשלם להם כסף רב הנקרא פיצויים כידוע, בא אליו איש אחד ממקורביו שהיה מן העסקנים בדבר וביקש לסדר עבורו שיקבל סכום עצום וכן תשלום חודשי לכל ימי חייו שעלה להון רב רק שהיה צריך אאמו"ר לחתום על הבקשה והוא סרב בתוקף רב לחתום עו"ז ואעפ"י שרוב אחב"י הפליטים ובתוכם רבנים ואדמורי"ם נהנו היתר בזה והיה להם לעזר רב בבנין ביתם מחדש הוא התנגד לזה באמרו שאיננו רוצה להנות מממון שהוא כאילו תשלום כופר תחת דם משפחתו, וכל השנים אח"ז עמד בתוקף ננד כל הפצרות ב"ב ומקורביו שטענו כנגדו כי מעתה יהיה לו הרחבה ויוכל לעסוק בתורה במנוחה וכן לרכוש דירה למשפחתו ולהשיא ילדיו, והוא באחת כי חלילה לו לגעת בממון טמא והקב"ה יזמין לו ממון כשר ולא לקח מהם אף פרוטה אף שבביתו שרר אז עוני ומחסור וכמעט עד סוף ימיו לא היה לו דירה משלו, וברם זכורה בזאת לטוב זוג' הרבנית הצדקנית ע"ה אשר כבדה אותו באופן נעלה ומשום שרצונו היה קדוש אצלה הסתפקה בקב חרובין ותקם בעוד לילה ותתן טרף לביתה במסירות נפש בלא להפריע אותו מתלמודו כל ימיו.

זריזות

מטבעו היה נחון במדת זריזות מופלאה, כל הליכותיו נעשו בזריזות אבל לא בחפזון אלא בישוב הדעת ובזהירות, סעודתו בימות החול נמשכה רגעים אחדים, ובעוד שב"ב היו בתחילת אכילה היה הוא כבר מברך בהמ"ז ושב לעבודת הקודש, וכן נפלאתי תמיד בהליכתו למקוה שהיה נכנס ויוצא בפחות מחמשה רגעים, ועל מדה זו היה מעורר הרבה באמרו שהרבה גופי תורה תלויין בה, וכן בעניני עבודת ד' תורה ותפלה הכל נעשה בזריזות בלא שום שהיות וביטול זמן, אך בסעודות ש"ק וימים טובים היה מאריך מאוד ואמר שע"ז כיוונו חז"ל באמרם כל המאריך בשולחנו מאריכין לו ימיו ושנותיו, (עי' ברכות נד) ולפעמים היה ממשיך סעודת ליל ש"ק ארבע וחמש שעות ולא הסיח דעתו מד"ת וחסידות כל העת, לזמני התפלה בביהמ"ד היה מדייק ומעולם לא איחר לבא אדרבא היה תמיד מן המקדימים, וכשהיה קרוי לשמחה או מאורע תמיד התייצב בשעה הנקובה בלא איחור, ופעם אמר כי בכל ימיו אירע לו רק פעם יחידה שהציבור המתין עליו וזאת מחמת אונס.

המשך יבוא בעז"ה ועוד חזון למועד

נלב"ע שבת הגדול י"ב ניסן תשד"מ ת.נ.צ.ב.ה.

חילופים בקודש

עובדות והנהגות מרבותינו הקדושים מקאסאן זצוק"ל

מנהגי חג הפסח במחצית רבינו האור מלא זי"ע

[המשיך מגליון קודם]

פד. לתפילת ערבית עבר רבינו בעצמו לפני התיבה ולאחמ"כ הלך למקוה, עריכת הסדר היה כמו כמו ביום א' רק שלא מיהר כל כך כי לא הקפיד לאכול האפיקומן קודם חצות הלילה, גם אמר תורות באמצע ההגדה יותר מאתמול. הזרוע לקח של לילה ראשונה כנהוג.

פה. בליל שני הניח חתיכה קטנה מן האפיקומן והצניעה, ולפעמים נתן ממנו במשך השנה למי שנסע בדרך רחוקה לשמירה.

פו. בתוך הסעודה נהג לעשן סיגריה ולפעמים בגמר הסעודה יצא החוצה בלויית משמשו ועישן סיגריה כנ"ל.

פז. הרבה פעמים לפני עריכת הסדר הלך לחוץ בלוית משמשו והרכין אזנו לחלונות הבתים לשמוע עריכת הסדר שלהם.

פח. אחר חסל סדור פסח וכו' עמד ממטתו, הלך לחדר הספרים שלו שהתקבצו שם מאנשי הקהילה שבאו לספור ספירת העומר ביחד עם רבינו, ועמד על מקומו אצל השלחן וספר ספירת העומר.

פט. אחר ספירת העומר כיבד לאחד לזמר 'אחד מי יודע', ואחר כך 'חד גדיא', ושרו ורקדו בעיגול סביב רבינו והשלחן, ורבינו ישב במקומו ורקדו זמן רב בשמחה רבה, ובעוד ששרו ורקדו אמר רבינו שיר השירים. אחר הריקודים האריך בשיח קודש מעניני דיומא וסיפר מהנהגת צדיקים בליל התקדש החג.

צ. סדר התפילה ביום שני היה כמו אתמול, וברוב פעמים לא התפלל בעצמו לפני התיבה רק הלל, וניגן כמו ביום א'.

צא. בסעודת היום הביאו לפניו הזרוע של הקערה וחלקו.

צב. עשו פשטידא מיוחדת לכבוד 'סעודת אסתר', והיה נקרא אסתר'ס קעזיל.

צג. שרו בתוך הסעודה מערבית של ליל שני כמו אתמול, אח"כ למנצח וגו' לך דומיה תהלה וגו' (תהלים סה), שושנת יעקב, ואחר אמירת התורה זימר רבינו בעצמו ברח דודי (של יום שני).

צד. תפילת מנחה לא התפלל בעצמו לפני התיבה וגם לא התעטף בטלית, רק כשחל יום שני בערב שבת אז בא לבית המדרש מעוטף בטליתו והתפלל בעצמו לפני התיבה.

לשיוך תורה

מיתור ספר 'לשיוך תורה' על כפל לשינוים בתורה מאת ב"ק אדמו"ר שליט"א

וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאָשָׁם וְאֶת לֹג הַשָּׁמֶן וְהֵנִיף אֹתָם תְּנוּפָה: גמרא [מנחות סא. תו"כ מצורע פרשתא ג'], תנו רבנן והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן והניף אותם תנופה מלמד שטעונין תנופה כאחד, ומנין שאם הניף זה בעצמו וזה בעצמו יצא ת"ל והקריב אותו לאשם והניף, יכול יניף ויחזיר ויניף ת"ל תנופה ולא תנופות[א].

וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת שְׁקַעֲרוּרֹת יְרַקְרַקֹּת אוֹ אֲדַמְדַּמֹּת: תורת כהנים [מצורע פרשתא ו'], וראה את הנגע יכול כגריס ת"ל וראה את הנגע והנה הנגע, מלמד שאין הבית מטמא אלא בשני גריסים[ב].

א. פירש"י יכול יניף שתיהן כאחד ויחזור ויניף - כל אחד לעצמו לקיים מה שנאמר ואת לוג השמן והניף, ת"ל תנופה - לדרשא דהוי ליה למכתב והניף אותם (פי' והניף אותם לפני ד'). ועי' מ"ש לעיל פ' צו ז' ל' עה"פ את החלב וגו' להניף אותו תנופה ג"כ דרשו בתו"כ שם תנופה ולא תנופות, ופי' רבינו המלבי"ם כי פעל הניף אינו גודר כמה פעמים יניף, והשם היחיד גודר שיהיה רק תנופה אחת. א"ה, ומה דאצטריך לב' דרשות על כך, אולי יש לחלק דהתם כתיב להניף אותו ל' יחיד והו"א דיניף כל אחד ואחד לכך אצטריך תרי דרשות..

ב. פירש רבנו הלל, כלומר מדהוה ליה למכתב וראה את הנגע והנה בקירות הבית, וכתב וראה את הנגע והנה הנגע בקירות הבית, מלמד שאינו מטמא אלא בשני גריסין דתרי נגע כתיבי.

וכן פירש רבינו המלבי"ם, כבר בארנו (באילת השחר פרק ט"ו) ובכל הספר שאין מדרכי הלשון לשנות את השם שני פעמים, בפרט פה שבא השם השני למותר לגמרי. ושם בארנו שבמקום ששנה השם שנית אינו דוקא השם הראשון, כמו שדרשו (תו"כ צו פ"א) ואת המזבח תוקד על מזבח אחר (הפנימי) וכדומה, וכן דרשו פה שיהיו נגעים והם נגע אחד ר"ל שיעור שני נגעים שהם שני גריסין בארך וגריס ברוחב (עי' נגעים פי"ב מ"ג).

בס' שפתי כהן עה"ת כתב, וראה את הנגע והנה הנגע, נגע נגע למה, יאמר וראה והנה הנגע בקירות הבית וגו', אלא כשבא הכהן וראה הכהן את הנגע וגו' שראה אותו שד ולא ברח מפניו והלך לו, אלא והנה הנגע בקירת כתיב, שהלך ונחבא בקיר ונשקע שם כדי שלא יראהו הכהן ונעשו פניו ירקרקות או אדמדמות מרוב בושתו, ומראיהן שפל שנתבייש, ולזה לא יתגרו בו ולא יחלצו לא אבנים ולא יקציע, אלא ויצא הכהן והסגיר את הבית, אולי כשיצא הכהן ילך כדי שלא יראהו.

מערכת "הצבי והצדק"
מברכת את כל קוראי הגליון ואת כל בית ישראל
בחג פסח כשר ושמח
ושנזכה עוד בהאי שיתא לאכול מן הזבחים ומן הפסחים
בביאת גואל צדק בב"א